

Dr. Ruzsonyi Péter PhD

A Magyar Börtönügyi Társaság 2004. évi tudományos pályázata

A pályamunkák értékelése

A börtöntudományok – használva ezt a tudomány-rendszertani szempontból teljesen helytelen kategóriát, amely ugyanakkor az olvasó számára remélhetően egyértelmű tartalmat jelenít meg – szakmai megmérettetésére az elmúlt években sajnálatosan nem került sor. Ezt a hiátust kívánta pótolni a Magyar Börtönügyi Társaság (a továbbiakban MBT) 2004-ben egy olyan pályázat kiírásával, amely minden megkötéstől mentesen biztosított lehetőséget a börtönügy elméleti és gyakorlati szakemberei számára, hogy nézeteiket és törekvéseiket kiselőadások formájában mutassák be.

Az ELTE Jogi Karának díszterme méltó helyszínt biztosított a Tudomány Napja alkalmából 2004. november 26-án megrendezett egész napos ülésnek. A tudományos összejövetelre szép számban érkeztek érdeklődők. A délután folyamán a még mindig népes hallgatóság előtt tíz előadó ismertette pályamunkáját. A szervezők által eredetileg elképzelt tematikus szekciók kialakítására nem került sor, mert valamennyi dolgozat nevelési tárgykörben készült.

Az MBT elnöksége a pályázatok értékelésére ennek megfelelően a nevelési szakterület szakembereit kérte fel. A zsüri elnöke Dr. Ruzsonyi Péter PhD, tanszékvezető főiskolai tanár, tagjai Joó László, a szirmabesenyői Fiatalkorúak Regionális Intézete igazgatója és Vékony Andor, a Baracska Országos Bv. Intézet értékelő-elemző tisztje, az MBT nevelési szekciójának vezetője voltak.

A bíráló bizottság elnökeként bevezetőmben hangot adtam annak a véleményemnek, hogy a hazai börtönügy motorja – mint a büntetés-végrehajtás történetében annyiszor – jelenleg is a nevelési szakterület. A fogvatartottak ügyeivel közvetlenül foglalkozó, az intézményrendszer reszocializációs törekvéseit megvalósítani hivatott szakembérgárda biztosítja azt a szellemi potenciált, amelyre hosszú távon építeni lehet.

Már a dolgozatok beérkezésekor lehetett látni, hogy a '90-es évekig rendszeresen megtartott „fiatal büntetés-végrehajtási szakemberek szakmai konferenciája” elnevezésű programsorozat legjobb hagyományai támadhatnak fel ezzel a rendezvényvel. Bizonyára a kiesett éveknek tudható be, hogy az előadásra jelentkezettek között találtunk néhány szakmailag már beérett, magas szintű elméleti és gyakorlati felkészültséggel rendelkező munkatársunkat is. Külön örültünk azonban annak, hogy volt olyan előadó, aki életében először oszthatta meg gondolatait nagyobb hallgatóság előtt.

Remélem, soha nem fogom elfelejteni, hogy büntetés-végrehajtási dolgozóként éppen a korábban említett fórumon állhattam ki először a vezetőim és a kollégáim

elé, hogy számot adjak egy kutatás eredményéről. Egy életre szóló élmény volt számomra az a támogató légkör, amely átsegített a kezdeti nehézségeken. Fogalmam sincs, hogy másodpercek vagy percek telhettek el, de egyszer csak azt éreztem, hogy a zsüri és a hallgatóság is érdeklődéssel figyeli a mondandómat, és a mondataimat ettől kezdve elfogadható rendszerbe tudtam csoportosítani. Majdnem két évtized telt el az első szakmai megmérettetés óta, de el nem múló törekvésként maradt meg bennem, hogy – bármikor, ha lehetőségem nyílik rá – támogató légkört teremtve próbáljam oldani az első szárnypróbálgatás valamennyi kinját. A zsüribe akkreditált kollégáimmal nem okozott gondot létrehozni ezt a miliőt.

Az előadásokról

Bár a felolvasott pályamunkákat elhangzásuk után zsüri-társaimmal felváltva egyfajta „méltatásban” részesítettük, a beérkezett írásos anyagok ott helyben történő alaposabb értékelésre nem vállalkozhattunk.

A pályázati munkák immár behatóbb ismeretében a továbbiakban kísérletet teszek az egyes dolgozatok számomra legérdekesebb, illetve legtanulságosabb elemeinek kiemelésére. Hangsúlyozni szeretném azonban, hogy az alábbi vélemény nem hivatalos álláspont, semmiképpen sem értéktétele, mindössze egy érdeklődő szakember szubjektív véleménye, aki lehetőséget kapott arra, hogy valamennyi tanulmányt elolvashassa. Az „értékelés” alapjául a dolgozatok szövegét vettem, azonban természetesen azok előadásmódját sem hagyhattam figyelmen kívül. A pályamunkákról abban a sorrendben írok, ahogy azok a Tudomány napja rendezvényen elhangzottak.

Ádám Attila: A nyitottság elvének érvényesülése a gyakorlatban

A szerző problémafelvetése rendkívül időszerű. Külön öröm számomra, hogy nem elégedett meg a nyitottság kérdéskörének elemzésével, hanem általában a legfontosabbnak tartott büntetés-végrehajtási alapelvek fogalmi értelmezését adta, sőt görcső alá vette az alapelvek gyakorlati megvalósulásának mértékét is.

Kritikus megközelítése – „a bv. biztonsági beállítottsága a mai napig az erő demonstrálására épül, a nevelést háttérbe szorítva” – újszerű megvilágításba helyezi útkereső gondolatait. Fontosnak tartom kiemelni a megállapodás/szerződés jelentőségének elemzését és a képzés szerepének kiemelését. A dolgozat az EVSZ-be helyezés feltételeinek módosítása érdekében konkrét javaslatokat fogalmaz meg, amelyek továbbgondolását feltétlenül indokoltnak tartom.

Baltás László: Szemléletváltás a női büntetés-végrehajtás tekintetében: klasszifikáció

A szerző a fogvatartottak reintegrációja és reszocializációja érdekében végzett módszertani törekvésként határozza meg a klasszifikációt, amelynek alkalmazásával lehetőség nyílik – többek között – az elítéltek differenciálására és az individualizáció megteremtésére.

Baltás László egy kísérleti programról (pilot-project) számol be, amely három tevékenységek közt ölel fel:

- klasszifikáció (elitelt-osztályozás),
- rehabilitáció,
- kapcsolatok javítása, információáramlás.

A klasszifikációra úgy tekint, mint „minden eliteltprogram alapjára”. Szakmailag fontosnak tartom továbbá, hogy a motivációnak nem csak az elméleti jelentőségét ismeri fel, hanem, a gyakorlatban is alkalmazza.

Az agresszió kezelésének igénye egyre nagyobb mértékben jelenik meg a büntetés-végrehajtás munkájában. Rendkívül jó törekvésnek tartom, hogy az agresszió elkerülésé érdekében az „elitáltak szükségletei szerint járnak el, ismerve problémáikat vagy gondolkodásukat, normáikat”.

Dr. Erdődi Orsolya: Nevelés-e a nevelés? Gyakorlati tapasztalatok a nevelői funkciók változásáról

A szerző dolgozata minden vonatkozásában igazi tanulmány. Felépítése, belső hangsúlyai tökéletesen eltaláltak, előadásmódja lebilincselő és szórakoztató egyszerre. Hűvös – szigorúan pontokba szedett, ezért könnyen áttekinthető és feldolgozható szerkesztési módja – és tárgyilagossága semmivé válik akkor, amikor a nevelés új értelmezését adja. Megközelítése minden szempontból korszerű: „a nevelést átvette egy segítő, tanácsadó, támogató szerepkör, mely nagymértékben épít az egyén felelősségére, belátó képességére, de nem szakad el annak valóságos lehetőségeitől”. Álláspontja szerint nevelni nem, „de segíteni mindenkit kell, abban a mértékben, ahogy igényli, s ahogy a büntetés-végrehajtás keretei engedik”.

Dr. Erdődi Orsolya a hazai korrekciós nevelési gyakorlat egyik jelentős alakja. Elméleti felkészültsége és több évtizedes tapasztalata minden tekintetben feljogosítja arra, hogy evidenciának tűnő dolgokat is megkérdőjelezzon. Számomra külön értéket jelent, hogy nem marad meg a kérdésfeltevés szintjén: szakadatlanul keresi a válaszokat.

Idzig Zoltán: Javaslatok a hazai büntetés-végrehajtás tevékenységének korszerűsítésére az uniós normák és a gyakorlati megoldások tükrében

A szerző dolgozatának egyik értéke, hogy a saját intézetében lezajló folyamatokról elkötelezetten, mégis kellő távolságtartással tud számot adni. A „családi kötelekekre épülő, kompetencia alapú rehabilitáció” fogalmának – és még inkább gyakorlatának – bevezetése mérföldkő a hazai büntetés-végrehajtásban. Kritikusan szemléli ugyanakkor a jelenlegi helyzetet, és rendszerezi a megoldandó feladatokat.

Külön részt szentel a fogvatartotti kompetencia kérdéskörének a dolgozatban, amelynek újszerűsége a kommunikációelméleti megközelítésből fakad.

A szerző által megfogalmazott motivációs modell egyes szakmai kitételei vitathatók, de talán éppen ez a dolgozat egyik legnagyobb értéke: körültekintően megszerkesztett vitaanyagot bocsát közre. A reakció már az olvasón múlik...

A szerző megnyilvánulásából számomra egy olyan szakember képe rajzolódott ki, aki optimista, elkötelezett és önérzetes. Úgy gondolom, hogy ezek a tulajdonságok jó arányban keverednek, és kiegészítik egymást. Bízom benne, hogy Idzig Zoltánnak további tanulmányaival is találkozunk még.

Kőszegi Szilvia: A Fiatalkorúak Büntetés-végrehajtási Intézetében folyó utógondozói munka

A szerző egy rövid, de korrekt anyagot mutatott be. A börtönben zajló utógondozói munka még nem rendelkezik igazi hagyományokkal, az utógondozást végző mindennapi munkája csak szűk körben ismert. A dolgozatban közreadott két tematika (szabadulásra történő felkészítés, illetve a kábítószerrel kapcsolatos információk átadásának módja) és az utógondozói ügyintézés számát rendszerező statisztika olyan alapinformációkat tartalmaz, amelyek elősegíthetik az „utógondozó nevelők” feladatkörének minél alaposabb megismerését.

A pályamunka kiegészítéseként beadott „Tájékoztató füzet” hasznos információkat tartalmaz a szabadulás előtt álló fogvatartottak részére. A kiadvány először a pártfogó felügyelet munkáját mutatja be, majd a szabadulók által igénybe vehető szociális segítséget, támogatásokat ismerteti. Harmadik fő téma a munkahelykeresés, míg a negyedik, utolsó rész a legkilátástalanabb helyzetbe kerülőkhöz, a hajléktalanokhoz szól. A Kőszegi Szilvia által összeállított füzetet – mind tartalmát, mind kivitelét tekintve – példaértékűnek tartom.

Krizsán József: Tizenévesek előzetesben

A szerző az előzetesben lévő fiatalkorúak helyzetét jelentős empátiával és szakmai hozzáértéssel elemezi: a bv. intézetek túlszűfolttságából adódó helyzetet „nekünk kezelni kell, a fogvatartottaknak pedig elviselni”.

A jelenlegi állapotok elemzésénél a szakszerűség és a kritikus látásmód mindig együttesen jelenik meg. Statisztikai táblával igazolja felvetéseinek megalapozottságát és időszerűségét. Megdöbbentő adatot tár elénk: „az előzetes fogvatartottak a szabadságvesztési idejük felét előzetesben töltik le”!

Az előzetesben lévő fiatalok képzésének, oktatásának fontosságát már többen is megfogalmazták, azonban a szerző messze túlmutat a problémafelvetésen. Külföldi példák bemutatásával is igyekszik utat mutatni. Az EQUIP módszerről pedig szívesen olvasnék részletesebb elemzést a szerző tollából.

Krizsán József nagyon kreatív módon készített egy olyan táblázatot, amely a fiatalok szükségleteit rendszerezi. A dolgozat egészéről elmondható, hogy igényes és jól strukturált.

Rozsnai Sándor: A hosszú tartamú szabadságvesztésre ítélték felkészítése a büntetésükre és a szabadulásukra

A dolgozatnak már a címe is elgondolkodtatásra készített, ezért nagy érdeklődéssel vártam az előadást. Biztos voltam benne, hogy a szerző sajátos látásmóddal

közelít a büntetés-végrehajtáshoz. A dolgozat meghallgatása közben azonban egyre szomorúbb lettem, mert az előadás teljesen másról szólt. (Máig sem értem, hogy akkor miért kellett ezt a címet megadni?) Szomorúságom ugyanakkor nem jelentett csalódást.

A szerző „in medias res” vetette bele magát a bűn – büntetés kérdéskörének filozófiai elemzésébe. Vallás- és filozófiatörténeti, illetve etikai kitekintései közben már-már a sors ezoterikus, illetve misztikus értelmezéséig jut el. A felhasznált irodalom minősége elmélyült gondolkodásmódról tett tanúbizonyságot. Munkája mégsem több mint egy jól szerkesztett szöveggyűjtemény (ez persze nem kevés, de sokkal többet ígért a témafelvetés). Egyetlen esetben sem derül ki, hogy a citátumokkal, a felvetett kérdésekkel egyetért-e a szerző, vagy kritizálja azokat. A ritka kérdésfeltevéseit – pl. „a szabadságvesztés intézményei Magyarországon a bűn tanyái, vagy pedig a normakövető, a tisztességes élet megtanulásának a fellegvárai akarnak-e lenni? – sem zárja válasszal, de még utalás szinten sem árulja el álláspontját. (Ráadásul szerintem egyik kitétel sem igaz, két „rossz” közül meg nem könnyű választani.)

A tanulmány befejezése éppen annyira lezáratlan, mint amennyire a kezdése volt: fel-, illetve bevezetés nélküli. Nem tudok szabadulni attól az érzéstől, hogy a bemutatott anyag egy nagyobb terjedelmű munka egyik kiragadott fejezete. Amennyiben így van, akkor örömmel megismerkednék a teljes tanulmánnyal.

Széki Gábor: A hazai büntetés-végrehajtás az Európai Börtön szabályok tükrében

Az Európai Unióhoz történő csatlakozásunkkal indokolja a témaválasztást a dolgozat elején a szerző. Ez önmagában helyénvaló lenne, azonban arra nem ad kellő magyarázatot, hogy miért van szükség a mi szakmánkban az „Európai Börtön szabályok” előírásairól beszélni, ha az uniós csatlakozásról van szó. Széki Gábornak jobban ki kellett volna fejtenie, hogy az Unió nemzeti hatáskörbe utalja a büntetőjog, a büntetés-végrehajtás kérdéseit, így a börtönügy vonatkozásában az Európa Tanács dokumentumainak az előírásai a mérvadoak, s, hogy ezen ajánlások közül a legfontosabb: az Európai Börtön szabályok.

A bevezetés e tisztázatlanságától eltekintve a dolgozat mindvégig korrekt. A hazai büntetés-végrehajtás európai léptékű megmérettetése eszközöként a szerző a gyakorlat és az Európai Börtön szabályok bizonyos pontjainak összevetését választotta. Ez a módszertani lépés véleményem szerint szerencsés döntés volt. Megállapításai megalapozottak és tárgyyszerűek, véleménye kritikus. Örömmel olvastam a saját intézetében zajló gyakorlatra történő kitekintéseit.

A szerző felismeri a pályázatokban rejlő lehetőségeket, és pontosan érzékeli a büntetés-végrehajtás sajátosságaiból kivédhetetlenül következő nehézségeket (utánkövetés problémája, eredményességi-vizsgálat, időkorlátok). Külön örömmel szolgált, hogy több pontban is kitért a személyi állomány helyzetére, munkakörülményeire és megbecsülésére. Megállapításai hozzájárulhatnak a realisabb szakmai önképünk kialakításához.

Vogel Attila: A drog-prevenációs részleg működése a fiatalokúak büntetés-végrehajtási intézetében

A benyújtott dolgozatok közel felében találkozhatunk külföldi képzési formák, illetve gyakorlati megoldások részleges bemutatásával. Vogel Attilánál súlyozottan jelennek meg a hollandiai tréning tapasztalatai. Nem felsorolásszerű „leltárt” készít, hanem a mindennapi munkájáról írva jeleníti meg alkotó módon a kint szerzett ismeretek. Öröndetesnek tarom, hogy a külföldön szerzett tapasztalatokkal minél több fórumon megismerkedhetnek az érdeklődök.

A szerző az intézetében működő drog-prevenációs részleg munkájának ismertetése során átfogó képet fest törekvéseikről, és javaslatokat fogalmaz meg a továbblépés érdekében. Dolgozatában a mennyiségi szemlélet helyett a minőségi mutatókra helyezi a súlyt.

Zsigárdi Béláné: A fogvatartotti informatikai kabinetek működéséről, a távmunkáltatás megvalósításának körülményeiről

Az előadó új – és nagyon kellemes – szint hozott a programba. A korábbi dolgozatok jelentős része a klasszikus értelemben vett nevelés korszerű megközelítést adta, és a szerzők valamennyien a szorosabban vett nevelési terület szakemberei voltak. Zsigárdi Béláné informatikai osztályvezetőként sajátos státuszt vívott ki magának ezen a szakmai programon. Gondolatai büszkén felvállalhatók lennének a „legnevelőbb nevelőnek” is. Számomra nemcsak hitelessége volt megkérdőjelezhetetlen, hanem jelenlétét példaértékű szerepvállalásnak tekintem. Éppen az ő gondolatai bizonyítják, hogy a reszocializációs törekvések megvalósítása ma már nem kötődik, nem kötődhet egyetlen szakembergárdához, a nevelőkhöz. Dolgozatában újszerű lehetőségekkel ismertette meg a hallgatóságot: az elektronikus levelezés és a távmunkáltatás alkalmazásának gyakorlatával.

Személy szerint rácsodálkoztam a kognitív fejlesztés számomra eddig ismeretlen területére, jelesül arra, hogy: „az informatikai rendszerek által megkívánt logikus gondolkodási mód az élet más területein is hasznosítható, pl. ha...akkor relációja, ok és okozat racionalitása vagy az igen-nem bináris kódja”. Az elektronikus-Börtön (vagy eBörtön, ePrison) fogalmának bevezetése a hazai szakirodalomba még alig történt meg. Biztos vagyok abban, hogy a kezdeményezések és a gyakorlati megoldások – a dolgozatban olvasható - csokorba gyűjtése sokunk számára jelent intellektuális élményt.

Összegzés

A nevelés, a fogvatartottakkal való együttműködés, a reszocializációs törekvés újraértelmezése, terminológiai egyértelműsítése napjainkra még korán sem fejeződött be. A tevékenység jellemzőinek csokorba gyűjtéséhez azonban komoly adalékot szolgáltatott ez a délután. Az előadók által használt kifejezések (fejlesztő és korrigáló hatás érvényesítése, pozitív menedzselés, klasszifikáció stb.), és a munka karakteres jegyeinek bemutatása (megállapodás, oktatás, képzés, a nevelés

mint gondoskodás, társadalmi készségek és erkölcsi döntéshozatal kialakítása, rehabilitáció, alkalmazkodás, szerepjáték stb.) egyértelműen bizonyította számunkra, hogy az ismertetett módszerek és eljárások átgondolt, jobbító szándékú és együttműködésre épülő magatartás- és tevékenységformálást valósítanak meg. Nem az elnevezés fontos számunkra, hanem a szándék és a célok elérése érdekében végzett tényleges munka.

Az előadók között volt nevelő, vezető nevelő, osztályvezető és parancsnok-helyettes. Témáik jellemzően a mindennapi munkájukhoz kapcsolódtak, de találkoztunk tisztán elméleti okfejtéssel, és – külön örömeinkre – nemzetközi összehasonlítással (Európai Börtön szabályok), sőt az európai uniós integrációval foglalkozó dolgozattal is.

Az előadások stilisztikai és retorikai megjelenítésében is jelentős eltéréseket tapasztaltunk. Voltak, akik könnyedén bántak a szavakkal, mások számára a papírtól való elszakadás, vagy az időkeretek betartása egyaránt komoly gondot okozott. Az elhangzottak szemléltetése esetenként kiemelkedő színvonalú volt. Egyetlen dologban azonban valamennyi előadó és előadás megegyezett – az igényességben. Kollégáink szemmel láthatóan komolyan vették a kiselőadásait és saját szerepüket. Igényesek voltak önmagukkal, a témával szemben, és tisztelték a hallgatóságot. Ennél több egy szakmai fórumon aligha várható el. Gratulálók valamennyi előadónak.

Az elhangzott előadások megerősítettek abban a véleményemben, hogy a fogvatartottak magatartás- és tevékenységformálásának (nevelés) igényéről nem mondhatunk le a büntetés-végrehajtás célrendszerének megvalósítása érdekében. Ugyanakkor fontosnak tartom hangsúlyozni, hogy a nevelés semmiképpen sem lehet önmagában cél, hanem az elítélt szabadulás utáni visszailleszkedése, illetve a törvénytisztelő, és lehetőleg konstruktív életvezetés megalapozásának eszköze.

Szakmai botorság lenne azonban azt feltételezni, hogy a személyiségformálás lehetősége azonos mértékben biztosított a teljes fogvatartotti populáció esetében. Az elmúlt évtizedek naiv pedagógiai optimizmusának eredménytelensége és a neveléstudomány egyre árnyaltabb megállapításai napjainkban már egyértelmű útbizonyítást adnak az eleve kudarcra ítélt tevékenységformák elkerüléséhez. Az eredményesség triviális feltételének számít ma már az önkéntesség, az együttműködés és a szükségletre alapozó tevékenységformák kialakítása. A pedagógiai személyiségformálás esélyei a serdülőkortól – az évek múlásával arányosan – fokozatosan csökkennek. Értelemszerű tehát, hogy elsősorban a fiatalok és a fiatal felnőtt fogvatartottakra kell koncentrálnunk – nem kizárva természetesen az idősebb elítélteket sem. E a nevelélméleti megállapítás a gyakorlat próbakövét is kiállja. Ennek ékes bizonyítéka, hogy a tíz előadó közül három közvetlenül a fiatalok körében végzett pedagógiai munkáról, illetve reszocializációs törekvésekről számol be, másik öt dolgozat pedig közvetve érinti a fiatalokat.

Befejezésül fontosnak tartom kiemelni, hogy néhány intézetben komoly nevelési szakmai műhely alakult ki. A Kalocsai Fegyház és Börtönből, valamint a Fia-

talkorúak Bv. Intézetéből (Tököl) két-két dolgozat érkezett, a Bács-Kiskun Megyei Bv. Intézet pedig négy (!) előadóval képviseltette magát. Véleményem szerint ez a vezetőik odafigyelő támogatását és szakmai igényességét egyszerre jelzi.

Zárógondolatként dr. Erdődi Orsolya egyik mondatát szeretném citálni: „Siker-telenek csak akkor vagyunk, ha meg sem próbálunk sikeresek lenni.” Ezen a délutánon sokat tettek az előadók azért, hogy valamennyien sikeresek lehessünk. Gratulálok nekik. Bizom benne, hogy a következő – a mostanihoz hasonló - tudományos szakmai konferenciáig vagy ülésig nem kell újra évekig várunk.

A Börtönügyi Szemle ezúttal Dr. Erdődi Orsolya, Ádám Attila, Idzig Zoltán és Székedi Gábor dolgozatát teszi közzé. A pályamunkák közreadása a folyóirat következő számában folytatódik. (A szerk.)